

Asia: VN/27452/2020-OM-548

Julkisuuslain salassapitoperusteiden uudistustarpeiden kartoitus

Lausunnonantajan lausunto

Mitkä ovat mielestänne nykyisten julkisuuslain 24 §:n salassapitoperusteiden kehittämistarpeet? Puuttuuko nykyisistä salassapitosäännöksistä jotain olennaista? Kuvailkaa ja perustelkaa kehittämistarvetta mahdollisimman konkreettisesti.

Julkisuuslain mukaisilla salassapitoperusteilla ei ole välitöntä vaikutusta salassapitoratkaisuihin yleisten tuomioistuinten lainkäyttötoiminnassa, jossa salassapito määräytyy oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (jatkossa oikeudenkäynnin julkisuuslaki) mukaisesti. Tuomioistuinten hallintotoiminnan salassapidon kannalta merkittäviä yksittäisiä uudistustarpeita ei havaittu.

Hovioikeus kuitenkin pitää yleisellä tasolla kannatettavana julkisuuslain 24 §:n mukaisten salassapitoperusteiden selkeyttämistä ja jäntevöittämistä. Tämä vaatii kattavaa perusteiden uudelleenjärjestelemistä ja kielellistä selkeyttämistä. Yksittäisenä esimerkkinä mainittakoon 15 kohdan säännös, jossa tarkastustoiminnan yleisperuste (koskee muun muassa hovioikeuksien suorittamaa tarkastusta) löytyy vasta mainitun kohdan loppupäästä vaalirahoitusta koskevien erityismainintojen jälkeen.

Lisäksi hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, ettei julkisuuslaissa säädetä erikseen viranomaisen hallussa olevasta laittomasta aineistosta, kuten esimerkiksi esitutkintaviranomaisen esitutkinta-aineistona säilyttämästä rikoslain 17 luvun 17 §:ssä tarkoitetusta väkivaltakuvausta sisältävästä, 18 §:ssä tarkoitetusta sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta tai 20 luvun 19 ja 21 §:ssä tarkoitetusta lapsipornografisesta aineistosta. Tällainen aineisto voi olla salassa pidettävää pitkänkin ajan julkisuuslain nojalla, jos se esittää jotakuta todellista henkilöä (vastaavasti myös oikeudenkäynnin julkisuuslain mukaan). Tämäkin salassapitoaika kuitenkin loppuu jossain vaiheessa. Lisäksi tekoälyllä tai muutoin vastaavasti luodulle, ketään yksittäistä todellista henkilöä esittämättömälle materiaalille ei ole salassapitoperustetta, vaikka kyseisen aineiston hallussapito ja levittäminen voisi täyttää rikoksen tunnusmerkistön. Toki oikeusjärjestelmän yleisenä periaatteena voitaneen pitää sitä, ettei viranomainen saa toimillaan, kuten aineistoa luovuttamalla, suoraan edesauttaa rikoksen täyttymistä tai syyllistyä itse rikokseen.

Tältä osin lienee kuitenkin syytä harkita nimenomaisen salassapitoperusteen tai aineiston luovuttamisrajoituksen säätämistä, kuten esimerkiksi Tanskassa on tehty.

Jos julkisuuslain soveltamisalaa muutettaisiin mietinnössä ehdotetulla tavalla (Oikeusministeriön julkaisuja 2023:32, lakiehdotuksen 5 §), millaisia muutoksia tämä edellyttäisi salassapitoperusteisiin? Kuvaillaa ja perustelkaa muutostarvetta mahdollisimman konkreettisesti.

Hovioikeudella ei ole lausuttavaa tästä kysymyksestä.

Oletteko tunnistaneet tietojen tai asiakirjojen salassapitoa koskevaa erityislainsäädäntöä, joka on ristiriidassa julkisuuslain salassapitosäännösten kanssa? Jos julkisuuslain soveltamisalaa muutettaisiin mietinnössä ehdotetulla tavalla (Oikeusministeriön julkaisuja 2023:32, lakiehdotuksen 5 §), aiheutuisiko soveltamisalan muutoksesta konkreettisia ristiriitoja nykyisen erityislainsäädännön kanssa tai tarvetta tarkentaa erityislainsäädäntöä?

Salassapito tuomioistuimissa määräytyy oikeudenkäynnin julkisuuslain mukaisesti. Hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että mainitun lain yksityiselämää koskevan tiedon salassapitoaika eroaa huomattavasti julkisuuslain mukaisesta salassapitoajasta. Eroavaisuuksien tarkoituksenmukaisuutta on ainakin syytä tarkastella lähemmin.

Lisäksi erityiskysymyksenä on noussut esiin esitutkintapöytäkirjojen salassapito. Esitutkinta-aineistosta tulee oikeudenkäyntiasiakirja, kun syyttäjä toimittaa sen oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 4 §:n mukaisesti tuomioistuimelle haastehakemuksen yhteydessä. Esitutkintamateriaalia toimitetaan käytännössä tuomioistuimeen paljon laajemmin kuin oikeudenkäynnin toteuttamiseksi olisi tarpeen. Oikeudenkäynnin kannalta on kuitenkin olennaista, että mikä aineisto on oikeudenkäynnissä huomioon otettavaa oikeudenkäyntiaineistoa ja mikä ei. Käytännössä esitutkintapöytäkirjaan sisältyvä aineisto tulee vain hyvin pieneltä osin oikeudenkäyntiaineistoksi.

Nykytilanteessa saman asiakirjan salassapidon laajuus määräytyy eri perusteiden mukaisesti riippuen siitä, pyydetäänkö asiakirjaa tuomioistuimelta vai esitutkintaviranomaiselta.

Keskeistä olisi jatkossakin turvata tuomioistuinjulkisuuslain turvaama oikeudenkäynnin laaja julkisuus, joka on yksi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin peruspilareita.

Tuomioistuinten kannalta olisi tarpeen tarkentaa lainsäädäntöä niin, että siltä osin kuin esitutkintapöytäkirjat ovat oikeudenkäynnin toteuttamiseksi tarpeettomia, niihin ei sovellettaisi oikeudenkäynnin julkisuuslain salassapitosäännöksiä, vaan viranomaisten toiminnan julkisuuslain salassapitosäännöksiä.

Lausunnon on valmistellut Helsingin hovioikeuden tietosuojatyöryhmä.

Hovioikeuden presidentti Asko Välimaa

Ijäs Jonna
Helsingin hovioikeus